

REGERINGSKANSLIET

Rådspromemoria

2015-11-23

Justitiedepartementet

*Enheten för familjerätt och allmän
förmögenhetsrätt (L2)*

Rådets möte för rättsliga och inrikes frågor (RIF) den 3-4 december 2015

Dagordningspunkt 6-7

Förslag till rådets förordning om domstols behörighet, tillämplig lag
samt erkännande och verkställighet i mål om makars
förmögenhetsförhållanden
= politisk överenskommelse

Förslag till rådets förordning om domstols behörighet, tillämplig lag
samt erkännande och verkställighet i mål om makars
förmögenhetsförhållanden
= politisk överenskommelse

Dokument: 14124/15 JUSTCIV 264 och 14125/15 JUSTCIV 265 (bifogas)

Tidigare dokument: KOM (2011) 126 Förslag till rådets förordning om
domstols behörighet, tillämplig lag samt erkännande och
verkställighet i mål om makars förmögenhetsförhållanden

KOM (2011) 127 Förslag till rådets förordning om domstols behörighet,
tillämplig lag samt erkännande och verkställighet av domar i mål om
förmögenhetsrättsliga verkningar av registrerade partnerskap

Fakta-PM Justitiedepartementen 2010/11:FPM101 respektive
2010/11:FPM102

Tidigare behandlad vid samråd med EU-nämnden: den 8 april 2011
inför RIF-rådet, den 11-12 april 2011, den 30 november 2012 inför RIF-
rådet den 6-7 december 2012 och den 28 november 2014 inför RIF-
rådet den 4-5 december 2014

Tidigare behandlad vid överläggning med eller information till
riksdagsutskott: Information har lämnats till Civilutskottet den 14 juni

2011, den 19 november 2013 och den 3 mars 2015. Överläggning har hållits med Civilutskottet den 16 april 2013 och den 6 november 2014.

Bakgrund

Förslagen innehåller internationellt privaträttsliga bestämmelser om makars respektive registrerade partners förmögenhetsförhållanden, dvs. i praktiken främst frågor om bodelning i samband med laglig separation eller dödsfall. Regleringen omfattar även den löpande förvaltningen av egendom, så som bodelning under bestående äktenskap/partnerskap och upprättande av äktenskapsförord. Det är fråga bl.a. om vilken domstol som ska vara behörig att handlägga mål om makars/partners förmögenhetsförhållanden och vilket lands lag som ska tillämpas samt om erkännande och verkställighet av avgöranden från andra medlemsstater.

Kommissionen presenterade förslagen den 16 mars 2011. Det har hållits ett tjugotal möten på rådsarbetsgruppsnivå. Sedan lägesrapporten vid RIF-rådsmötet i december 2014, där det noterades att flera medlemsstater var i behov av en reflektionsperiod, har inga möten på rådsarbetsgruppsnivå hållits. Under Luxemburgs ordförandeskap har flera bilaterala möten hållits på olika nivåer med ett antal medlemsstater, inklusive Sverige. Detta arbete har nu lett fram till att ordförandeskapet presenterat textförslag för en möjlig politisk överenskommelse.

Rättslig grund och beslutsförfarande

Den rättsliga grunden för förslagen är artikel 81.3 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget). Eftersom förslaget rör familjerätten beslutar rådet med enhällighet, efter yttrande från Europaparlamentet.

Svensk ståndpunkt

Övergripande

Regeringens bedömning är att det finns ett verkligt stort praktiskt behov av gemensamma internationellt privaträttsliga regler i fråga om de förmögenhetsrättsliga verkningarna av äktenskap och partnerskap. Det är regler som kommer att vara av märkbar nytta för den enskilde medborgaren. Regeringen har därför välkomnat att förslagen till förordningar lagts fram.

Båda förordningsförslag omfattar samkönade par, vilket regeringen har bevakat. Lösningarna i de båda förslagen är i mycket hög utsträckning lika, vilket bl.a. den svenska regeringen verkat för, och skiljer sig åt endast där det finns saklig grund. Ett viktigt exempel är

att registrerade partner i likhet med makar har möjlighet att välja tillämplig lag.

Regleringen av domstols behörighet

En delfråga i de båda förslagen till förordningar som regeringen haft invändningar mot, rör den möjlighet en domstol har att i undantagsfall avsäga sig behörighet på den grunden att domstolslandets lag inte erkänner äktenskapet eller det registrerade partnerskapet i fråga. Vid överläggningar med Civilutskottet i april 2013 och i november 2014, ställde sig utskottet bakom standpunkten att Sverige bör, i den utsträckning det skulle behövas för att möjliggöra ett antagande av förordningarna, till nöds kunna acceptera förslagen i denna del, men att Sverige bör verka för att det införs en översynsklausul med innebörd att behovet av artikeln ses över om fem år.

Det har visat sig att ett antal medlemsstater har ett mycket starkt behov av denna artikel, för att överhuvudtaget kunna acceptera förordningarna och båda förslagen innehåller därför en artikel med ovanstående innebörd. För att tillmötesgå Sverige och andra medlemsstater har artikeln dock utformats så att det säkerställs att ett par vars talan blir avvisad ska ha möjligheter att snabbt hitta en alternativ domstol som kan pröva deras talan. Vidare har det införts en översynsklausul särskilt inriktad på bl.a. denna artikel av innebörd att kommissionen inom fem år ska rapportera till Europaparlamentet, rådet och Ekonomiska och sociala rådet om dess tillämpning, särskilt med avseende på hur den garanterat rätten till domstolsprövning.

I detta sammanhang bör nämnas att förordningarna inte är tillämpliga på frågor om giltighet och erkännande av äktenskap eller partnerskap, utan dessa frågor omfattas av medlemsstaternas nationella ordningar. Det bedöms ännu inte strida mot Europarättens regler om likabehandling att en stat inte tillhandahåller eller erkänner samkönade civilstånd. Genom artikeln säkerställs att avvisade parter ges en möjlighet att få sin sak prövad vid ett alternativt forum.

Regeringen bedömer att förslaget i denna del, som får betraktas som en kompromiss, har ett stort stöd bland medlemsstaterna och det bedöms inte finnas utsikter att få bort en artikel om avvisande. En kompromiss som möjliggör avvisande bedöms vara en förutsättning för att förordningarna ska bli verklighet.

Regeringen kan mot denna bakgrund acceptera förslagen i denna del.

Regleringen av tillämplig lag

Regeringens bedömning är att Sverige kan godta förslagen i denna del.

Båda förordningar innehåller en artikel som innebär att om båda makarna/partner senare tar hemvist i en annan stat och har varit bosatta där viss längre tid, ska i stället lagen i den stat där de senare tagit hemvist kunna tillämpas. En liknande reglering finns i den nordiska äktenskapskonventionen och Sverige har under förhandlingarna genomgående efterfrågat att en sådan artikel ska införas i förordningarna.

Det finns också utrymme att tillämpa vissa svenska regler i äktenskapsbalken till skydd för den svagare parten, trots att en utländsk lag är tillämplig på förmögenhetsförhållandena i övrigt.

Regleringen av erkännande och verkställighet

En artikel med innebörd att en domstol inte kan avstå från att erkänna eller verkställa ett avgörande – i praktiken en bodelningshandling – med hänvisning enbart till att domstolslandets lag inte erkänner registrerade partnerskap, eller inte tillmäter det samma förmögenhetsrättsliga verkningar har av och till funnits med i förslaget om registrerade partner. Vid överläggning med Civilutskottet i april 2013 och november 2014 ställde sig utskottet bakom standpunkten att Sverige bör verka för att frågan uttryckligen ska regleras i båda förslag.

Artikeln är mycket problematisk särskilt för de medlemsstater som inte tillhandahåller eller erkänner samkönade civilstånd i sin egen lagstiftning. Sedd i sitt sammanhang kan en sådan artikel anses innebära att EU-rätten reglerar vad som är nationell s.k. ordre public, vilket är principiellt problematiskt även ur ett svenskt perspektiv. Regeringen har tillsammans med ett par medlemsstater drivit frågan om någon form av reglering mycket hårt. Båda förordningsförslag innehåller nu också en artikel av innebörd att en domstol inte får vägra att erkänna eller verkställa ett avgörande på ett sätt som strider mot principen om icke-diskriminering i EU-stadgans artikel 21. Regeringen gör bedömningen att denna artikel i hög utsträckning säkerställer att även samkönade par får sina bodelningshandlingar erkända och verkställda. Regeringen kan mot denna bakgrund godta förslagen även i denna del.

Nordiskt undantag

För makar som är medborgare och har hemvist i Norden finns nordiska konventioner som omfattar i stort sett samma områden som den föreslagna förordningen om makar. De nordiska reglerna innebär bl.a. att det är enklare och går snabbare att få t.ex. en bodelningsdom verkställd i ett annat nordiskt land. Enligt EU-förordningen krävs nämligen ett godkännande från en domstol för att ett avgörande ska få verkställas i den medlemsstaten (s.k. exekvaturförfarande). Något liknande krav finns inte i de nordiska reglerna.

Enligt kommissionens ursprungliga förslag till förordning om makar fanns det inte någon möjlighet för de nordiska länder som omfattas av förordningen (i nuläget Finland och Sverige) att fortsätta tillämpa de nordiska konventionerna i förhållande till varandra. Den svenska regeringen har tillsammans med Finland under förhandlingarna återkommande pläderat för ett nordiskt undantag, omfattande såväl regler om behörig domstol, som tillämplig lag samt erkännande och verkställighet. Det har dock funnits ett starkt motstånd både från kommissionen och från medlemsstater mot ett nordiskt undantag. Vi har dock slutligen fått gehör för ett undantag som medger att Finland och Sverige även fortsatt kan tillämpa nordiska regler som innebär enklare och snabbare förfaranden för verkställighet. Detta undantag är i linje med det undantag som medgavs under förhandlingarna om arvsförordningen och regeringens bedömning är att förslaget kan accepteras i denna del.

Europaparlamentets inställning

Europaparlamentet har påpekat bl.a. att lösningarna i de båda rättsakterna ska vara likartade, såvida det inte finns sakliga skäl däremot. Vidare har Europaparlamentet bl.a. ställt sig positiv till en möjlighet för partner att välja tillämplig lag.

Förslaget

Förslagen innehåller internationellt privaträttsliga bestämmelser om makars/registrerade partners förmögenhetsförhållanden. Det är alltså fråga om bestämmelser om behörig domstol och tillämplig lag samt om erkännande och verkställighet av avgöranden i frågor om bodelning i samband med laglig separation eller dödsfall. Regleringen omfattar även den löpande förvaltningen av makars/registrerade partners egendom, så som bodelning under bestående äktenskap/partnerskap och upprättande av äktenskapsförord eller motsvarande för registrerade partner. För en närmare beskrivning av förslagen hänvisas till faktagromemorierna 2010/11:FPM101 respektive 2010/11:FPM102.

Gällande svenska regler och förslagets effekter på dessa

För en beskrivning av gällande svenska regler och hur de förhåller sig till förslagen om en förordning om makars respektive registrerade partners förmögenhetsförhållanden hänvisas till faktagromemorierna 2010/11:FPM101 respektive 2010/11:FPM102.

Ekonomiska konsekvenser

Kommissionen har konstaterat att förslagen kan komma att leda till kostnadsbesparingar på upp till en tredjedel av de kostnader på 1,1 miljard euro som de nuvarande problemen ger upphov till årligen, dvs. knappt 367 miljoner euro. Arbetet med att anta och genomföra

förslagen bedöms vidare kunna leda till vissa mer begränsade kostnader, både på EU-nivå och i medlemsstaterna. Det rör sig huvudsakligen om kostnader för det administrativa arbete som krävs för utarbetande av nödvändig lagstiftning. Budgetära konsekvenser bör kunna hanteras inom befintliga ramar för både statens budget och EU-budgeten.